

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

MY ./ riksåklagaren angående grov misshandel, m.m.

(Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 23 mars 2022 i mål B 4389-21)

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att svara på överklagandet. Svaret ska avse frågan om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom men anser att det finns skäl för prövningstillstånd i rubriceringsfrågan.

Bakgrund

Tingsrätten

MY dömdes i tingsrätten, i enlighet med gärningspåståendet i åtalet, för grov misshandel genom att han den 28 september 2020 i Malmö tagit stryptag på ZMA samt huggit/stuckit henne med en kniv i arm och ben och därigenom orsakat henne andnöd, hudavskrapningar, sårskador, blåmärke och smärta.

I rubriceringsfrågan fann tingsrätten att brottet borde bedömas som grovt eftersom MY utan anledning angripit ZMA i sitt föräldrahem och där legat eller suttit över henne medan han huggit med kniv flera gånger mot hennes kropp. Att knivskadorna blev begränsade hindrade enligt tingsrätten inte att misshandeln skulle bedömas som grov på grund av den hänsynslöshet och råhet som MY visat upp.

Hovrätten

Hovrätten fastställde tingsrättens domslut i nu aktuellt avseende.

I rubriceringsfrågan anförde hovrätten följande.

Misshandeln orsakade i detta fall lindriga, men inte obetydliga skador i enlighet med vad åklagaren angett i sitt gärningspåstående. Det våld som [MY] utövade har varit oprovocerat, aggressivt och riktats mot en närstående kvinna. Våldet har innefattat stryppgrepp och upprepade knivhugg mot målsägandens kropp. Även om det varit fråga om en s.k. fruktkniv kan det konstateras att kniven haft ett spetsigt blad om ca 10 cm. Att knivbladet bröts under händelseförloppet talar för, förutom att kniven inte var särskilt hållbar, att huggen utdelats med viss kraft samt för att skadorna kunde ha blivit mycket allvarligare eftersom stickvapnet blev ännu skarpare. Genom att okontrollerat och upprepade gånger hugga kniven mot målsägandens kropp har [MY] visat en tydlig likgiltighet inför vilka skador detta kunde orsaka målsäganden. Att kniven träffat målsägandens lår och arm har berott på att hon skyddat sig med armar och ben.

Genom att [MY] tagit stryngrepp om målsägandens hals och tryckt ner henne i en soffa samt huggit henne med en kniv flera gånger har han gjort sig fysiskt överlägsen målsäganden, som därför haft svårare att värja sig mot hans angrepp. Sammantaget har [MY] genom sitt handlande visat särskild hänsynslöshet och råhet. På grund av detta bedömer hovrätten, liksom tingsrätten, att misshandeln är att bedöma som grov misshandel.

Från hovrättens dom var två ledamöter skiljaktiga såvitt avser rubricering och påföljd. De skiljaktiga ledamöterna fann att misshandeln med hänsyn till den samlade bilden av händelseförloppet fick anses ligga inom ramen för normalgraden av brottet, och inte särskilt högt på den skalan. Ledamöterna hänvisade till Högsta domstolens uttalanden i NJA 2018 s. 574 och NJA 2011 s. 89 av innebörd att det är en förutsättning för att en misshandel ska kunna bedömas som grov på grund av uppvisad särskild hänsynslöshet att skadan har varit förhållandevis betydande.

Överklagandet

MY har yrkat att Högsta domstolen ska bedöma gärningen som misshandel av normalgraden och bestämma påföljden till skyddstillsyn.

Frågan om prövningstillstånd

Skäl för prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Frågan i målet

I målet väcks frågan vilken betydelse effekten av en misshandel har i förhållande till de försvårande omständigheter som kan finnas vid en gärning då det ska avgöras om en gärningsman har visat särskild hänsynslöshet eller råhet enligt 3 kap. 6 § första stycket brottsbalken.

Förarbeten

I samband med att det nuvarande kvalifikationskravet ”särskild hänsynslöshet eller råhet” infördes år 1988 klargjordes i fråga om detta krav att särskild vikt ska fästas vid sådana faktorer som att misshandeln varit provocerad och långvarig, påtagligt integritetskränkande eller riktat sig mot skyddslösa personer. I det sistnämnda avseendet ska hänsyn tas till såväl offrets allmänna möjlighet att försvara sig som till om misshandeln har utförts av flera gärningsmän. (Se prop. 1987/88:14 s. 33 f. och prop. 2009/10:147 s. 18)

När flera tillsammans misshandlar en annan person utgör främst offrets utsatta läge ett försvårande momentet som medför att brottet ofta ter sig särskilt allvarligt, oberoende av vilken skada som har uppkommit av misshandeln. Ibland tillkommer då det ytterligare försvårande momentet att misshandeln är oprovocerad. Att "sparka på den som redan ligger", dvs. att fortsätta misshandeln trots att offret saknar förmåga att värja sig, är ytterligare ett exempel på särskilt försvårande omständigheter. Även våldshandlingar mot den som är fysiskt väsentligt svagare — t. ex. ett litet barn eller en äldre person — framstår ofta som verkligt kvalificerad misshandel även om våldet inte kan betecknas som grovt i och för sig eller skadorna som svåra. Bedömningen i det enskilda fallet bör ske med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter. I det ingår eventuella förmildrande omständigheter som t.ex. att brottet har förövats i ett chocktillstånd, under provokation, som en okontrollerad impulshandling eller under speciella psykiska påfrestningar. (Se a. prop. a. s.)

Praxis

I avgörandet "*Synnerligen grov misshandel?*" NJA 2011 s. 89 uttalade Högsta domstolen att det avgörande för till vilken svårhetsgrad som en misshandel är att hänföra i allmänhet är den av uppsåt täckta skada eller smärta som misshandeln har lett till. Enligt Högsta domstolen kan det antas att en förutsättning för att faktorerna i straffbestämmelsen som särskilt talar för att en misshandel ska bedömas som grov ska kunna anses avgörande för att i det enskilda fallet bedöma en misshandel som grov är att skadan, även om den inte kan betecknas som en svår kroppsskada i bestämmelsens mening, har varit förhållandevis betydande. Vad angår faktorn särskild hänsynslöshet eller råhet måste det enligt Högsta domstolen alltid vara fråga om en hänsynslöshet som går klart utöver vad som i sig ligger i att tillfoga den i det enskilda fallet aktuella skadan. Häri kan anses ligga att våld som tillgrips som medel för ett visst ändamål, instrumentellt våld, i allmänhet får anses vara allvarligare än impulsstyrt våld. Även om våldet inte varit direkt instrumentellt kan det dock anses som uttryck för särskild hänsynslöshet eller råhet om gärningen i annat fall företogs i direkt avsikt att skada eller plåga. Så kan exempelvis vara fallet om våldet utförts i särskilt integritetskränkande former, om våldet riktat sig mot barn, handikappade eller andra skyddslösa personer, om det varit fråga om gemensamt våld mot en ensam person eller om våldsutövningen fortsatt efter det att den utsatte blivit försvarslös.

I avgörandet "*Brevinkastet*" NJA 2018 s. 574 uttalade Högsta domstolen att det vid gradindelningen av en misshandel ska göras en allsidig bedömning av samtliga omständigheter. De i straffbestämmelsen upptagna exemplen som särskilt ska beaktas är, uttalade Högsta domstolen, varken uteslutande eller obligatoriska för att bedöma en misshandel som grovt brott. Utgångspunkten för avgörandet av brottets svårhetsgrad är dock den aktuella straffbestämmelsens utformning; vid misshandel den av uppsåt täckta skada eller smärta som gärningen har lett till. Vad gäller faktorn hänsynslöshet eller råhet måste det alltid vara fråga om en hänsynslöshet som går klart utöver vad som ligger i att

tillfoga den aktuella skadan. Instrumentellt våld får normalt anses allvarigare än impulsstyrt. Det kan också ses som ett uttryck för hänsynslöshet om det är fråga om våld i särskilt integritetskränkande former, gemensamt våld mot en ensam person eller våld som riktar sig mot den som är skyddslös. (Jfr prop. 1987/88:14 s. 6 och NJA 2011 s. 89.)

I *tings- och hovrättspraxis* finns det flera exempel från senare år på att domstolarnas bedömningar i rubriceringsfrågan spretar i de fall då en misshandel lett till, relativt sett, mindre allvarliga skador men då det finns andra försvårande omständigheter som talar för att gärningen ska bedömas som grovt brott. (Se t.ex. Svea hovrätts domar den 12 april 2019 i mål B 5978-18, den 26 september 2018 i mål B 4463-18, den 23 juni 2020 i mål 10289-18 och den 28 maj 2021 i mål B 4655-21 samt Hovrätten för Västra Sveriges domar den 22 juni 2020 i mål B 1727-20 och den 12 november 2021 i mål B 2657-21 samt även Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 3 september 2021 i mål B 2804-21 och den 10 mars 2020 i mål B 3259-19.)

Åklagarmyndighetens *Utvecklingscentrum*, som följer hovrättspraxis, bedömer att domstolarna vid rubricering av misshandelsbrott numera fokuserar alltför mycket på skadornas omfattning, dvs. effekten av gärningen, och inte i tillräcklig mån beaktar samtliga omständigheter kring gärningen då de bedömer om gärningsmannen varit särskilt hänsynslös.

Min bedömning

I det nu överklagade målet är MY dömd för att han har tagit stryptag och huggit med en kniv mot målsäganden och därmed orsakat henne andnöd, hudavskrapningar, sårskador, blåmärke och smärta. Han har alltså gjort sig skyldig till misshandel i enlighet med åklagarens gärningspåstående.

Tingsrätten och hovrätten har funnit att de försvårande omständigheter som finns vid gärningen innebär att MY har visat särskild hänsynslöshet och att misshandeln därför är att bedöma som grovt brott. Domstolarna måste alltså ha gjort bedömningen att skadorna som misshandeln lett till har varit tillräckligt betydande för att det ska vara möjligt att ge de försvårande omständigheterna en avgörande betydelse vid rubriceringen.

Min uppfattning i rubriceringsfrågan är, att det visserligen är en förutsättning för att det ska vara möjligt att döma för grov misshandel att skadorna som misshandeln lett till inte är bagatellartade utan förhållandevis betydande. Det centrala vid bedömningen av huruvida en gärningsperson har visat särskild hänsynslöshet eller råhet är dock inte skadornas allvar utan gärningspersonens tillvägagångssätt och offrets utsatta läge. En helhetsbedömning av gärningen, med utgångspunkt i skadans allvar, bör alltså avgöra frågan om rubricering.

MY har bl.a. orsakat målsäganden andnöd efter stryppgreppet och sårskador efter knivangreppet. Att inte svårare skador uppstod får anses bero på lyckliga

omständigheter, inklusive andra personers agerande för att stoppa våldet, och inte på MY:s eget agerande.

Att orsaka någon andnöd genom strypvåld är en effekt av misshandeln vars allvar inte självklart kan mätas mot t.ex. en sårskada. Andnöd vid strypvåld är, typiskt sett, förknippat med dödsångest hos brottsoffret på ett sätt som inte alla andra skador är.

Även om misshandeln i det här fallet inte lett till någon svår kroppsskada måste skadorna ändå kunna betecknas som förhållandevis betydande.

Vid ett sådant ställningstagande om skadornas allvar bör de flertalet försvårande omständigheter kring MY:s agerande och målsägandens utsatthet som beskrivs väl i hovrättens domskäl få en avgörande betydelse. Jag ansluter mig till domstolarnas bedömning att MY:s agerande bör bedömas som särskilt hänsynslöst och att misshandeln vid en helhetsbedömning bör bedömas som grovt brott.

Eftersom praxis spretar, även efter Högsta domstolens avgörande år 2018, finns det enligt min uppfattning ett behov av ytterligare vägledning i frågan om vilken betydelse effekten av en misshandel har i förhållande till de försvårande omständigheter som kan finnas vid en gärning då det ska avgöras om en gärningsman har visat särskild hänsynslöshet eller råhet enligt 3 kap. 6 § första stycket brottsbalken. Det finns därför enligt min bedömning skäl att meddela prövningstillstånd avseende frågan om rubricering.

Bevisuppgift och handläggning

Jag ber om att få återkomma med utveckling av grunder, bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Petra Lundh

Eva Bloch

Kopia till:

Utvecklingscentrum.

Malmö åklagarkammare (AM-137557-20).

Kammaråklagare Terese Törnell.